

Den Styrkede Pædagogiske Læreplan 2022 for dagtilbuddet Sommerengen i Hillerød Kommune.

Vores arbejde med læreplanen og evalueringskultur.

Hvem er vi?

”Når børnene tænker tilbage på deres tid i Sommerengen, ønsker vi, at de mindes en tid, der var sjov, rar og spændende, at der var engagerede, kærlige og omsorgsfulde voksne omkring dem og at de var del af et fællesskab med plads til alle. Et sted summende af glædesfyldte oplevelser, leg og udfoldelsesmuligheder.”

Sommerengen er en nyere integreret 0-6 års institution normeret til 84 børn fordelt på 3 vuggestuegrupper og 3 børnehavegrupper. Vi har fine faciliteter indendørs og i særdeleshed en stor legeplads, som vi hele tiden arbejder på at gøre mere interessant for børnene. Allerede nu ved vi at Sommerengen i 2025 kommer til at udvides med yderligere 2 vuggestuegrupper og 2 børnehavegrupper.

Vi vægter en høj andel af pædagoger og satser på blandet alder i personalegruppen for at kunne drage fordel af både erfaring og den nye viden og de friske øjne nyuddannede bidrager med. Vi har et konstant fokus på at udvikle pædagogikken i huset og deltager i nyt, hvor vi kan komme til det.

Hvor det overhovedet er muligt arbejder vi med små grupper, helt ned til et barn og en voksen, hvor det er nødvendigt.

Vi har fokus på et godt veludviklet forældresamarbejde, hvor vi i meget høj grad trækker på forældrenes erfaringer med egne børn og vi ønsker, at forældrene oplever sig mødt med åbenhed og oprigtig interesse for deres børn og dem selv og at vi er gode samarbejdspartnere for dem. Vi ønsker at give forældrene de bedste muligheder for at få et nuanceret billede af deres børns hverdag, så vi bidrager med billeder og dagbøger i Aula, tilbyder løbende forældresamtaler, afholder forældremøder og spiseaftner og vi står altid til rådighed for korte eller mere uddybende samtaler, hvis forældrene ønsker det. Forældrene har altid mulighed for at aftale med personalet, at de deltager en dag i institutionens liv sammen med deres barn.

Vi har et veludviklet samarbejde med de andre lokale dagtilbud, i særdeleshed Myretuen, 500 meter væk, men også med det nye tilbud Stjernen. Det samme gælder for samarbejdet med den lokale HFO og skole, hvor vi sammen løbende udvikler samarbejdet og det overgangsarbejde vi laver for de kommende HFO/skolebørn i løbet af foråret.

På samme måde har vi et fantastisk samarbejde med vores lokale PPRpsykolog og logopæd, der begge har deres ugentlige gang i institutionen, og meget ofte deltager i møder med forældre, ligesom vi altid kan tilkalde sundhedsplejerske, fysioterapeut og familierådgiver, når vi i samarbejde med forældre finder, at det vil være hjælpsomt for et barns udvikling.

PPRpsykologen superviserer sammen med leder en stue ad gangen hver uge, med fokus på at udvikle pædagogikken og generelt fastholde udviklingen af børnesyn og dannelsesidealet hos os og fastholde vigtigheden af, hele tiden at huske at inddrage børnenes perspektiv på livet i institutionen. Om det så er i planlægning og evaluering af aktiviteter eller fysisk at kravle rundt på gulvet for at se, om der er for mange bord- og stoleben på stuen.

De temaer og elementer vi har udvalgt i 2022

Her i Sommerengen har vi i år haft særligt fokus på arbejdet med Børn i udsatte positioner. Vi har fået nye kolleger i Procespædagogerne tilknyttet Dagtilbud børn, Hillerød kommune og vi udvikler løbende metoder med vores psykolog.

I hverdagens arbejde med børnene er de vigtigste kodeord stadig fællesskab, små grupper, relationer og kontinuitet.

Arbejdet med evalueringskultur.

Den løbende evaluering gør vi ved at arbejde med:

”Den stående evaluering” hvor personalet på stuen og stuerne imellem i dagligdagen fører små, korte reflekterende samtaler med hinanden, om det der virker og skal videreføres og om det der skal rettes til eller helt skal væk. Her er hv..ordene i ”Nuets didaktik” vigtige.

På stuerne arbejdes der i perioder med Log bog til opsamling af billeder, hurtige stikord, strøtanker, som efterfølgende kan deles på stuemøderne, når kortere eller længere projekter skal evalueres, men også i arbejdet med de udsatte børn for at kunne fastholde en fælles opmærksomhed på problematikker og fremskridt.

Vi er, inspireret af Hanenprojektet om Sprog i Samspil, i det små begyndt at optage små videoer, med det formål at få viden om f.eks. børns interaktioner med hinanden eller personalet. Dette for at se hvor det kan være nødvendigt at ændre vores praksis. Dette vil fortsat have vores opmærksomhed.

Den systematiske opfølgning af den løbende evaluering gør vi ved:

Vi arbejder med planlægning og evaluering i to hovedspor.

Året opdeles i perioder med hver deres tema. Aktiviteterne planlægges og evalueres i Tegn på læring, som kan understøttes med et antal Praksisfortællinger eller anden dokumentation, der skal fastholde læring hos personalet.

Sideløbende arbejder vi med evaluering, f.eks., understøtte af Anders Skrivners Evalueringsmodel og prøvehandling udført med Nuets Didaktik. Evalueringen af Hverdagsrutinerne vi arbejder med ved at gennemgå og finde de røde og blå blade fra Læreplansblomsten, som indgår i arbejdet med Hverdagsrutinen. Dette giver os muligheden for at rette til løbende i processen og overføre ny viden og praksis til arbejdet med de rutiner, som vi løbende tager fat på og evaluerer.

Forældretilfredshedundersøgelsen.

Forældretilfredshedsundersøgelsen, der gennemføres hvert andet år, betragter vi også som en evaluering af vores arbejde. Undersøgelsen gennemgås på et eller flere personalemøder og i Dagtilbudsrådet. Opmærksomhedspunkter uddrages til brug i planlægningen af det pædagogiske arbejde med børnene og til brug for eventuelle forbedringer i vores samarbejde med forældrene.

Vores evalueringsspørgsmål.

Nedenstående er evalueringsspørgsmål som vi arbejder med og de skal danne udgangspunkt for evalueringerne af de overordnede temaer og for arbejdet med Hverdagsrutinerne.

1. Hvad har vi gjort og med hvilken begrundelse? Hvordan har vi set "med børnene"? Hvilke prøvehandlinger har vi bragt i anvendelse, og hvilken "bevægelse" / udvikling har det skabt? Hvordan kan man se, at vores praksis er baseret på den nye styrkede pædagogiske læreplan (med leg, dannelse og børneperspektiv mv. i fokus)?
2. Hvordan gik det med vores mål - i forhold til det vi ønskede vi at opnå? Spillede det opnåede sammen med de fælles nationale mål? Og hvordan var samspillet med elementerne fra grundlaget? Hvordan spiller vores resultater sammen med at fremme børns trivsel, læring, udvikling og dannelse?
3. Hvordan kan vi vide, om der har været en forbedring for børnene? Og om der var vigtige sideeffekter?
4. Hvilke justeringer vil vi gøre i praksis - og hvor er der brug for at revidere vores begrundelser?
5. Hvordan fastholder og udvikler vi kvaliteten i vores læringsmiljøer?

Det pædagogiske grundlag.

I 2023 vil vi løbende besøge den styrkede læreplan og arbejde med at udvikle pædagogikken gennem besøg af samarbejdspartnere på vores personalemøder, som vil bibringe os ny viden. Lige nu er der aftaler med logopæder, procespædagoger om legegrupper – ud fra den neuroaffektive udviklingspsykologi og andet vil komme til.

Børnesyn.

Hvert barn er et unikt individ, som har værdi i sig selv. Barnelivet har på samme måde værdi i sig selv og er ikke udelukkende en forberedelse til voksenlivet. Børn er generelt kompetente og selvstændige og dette skal understøttes i institutionen. Vi ser børnene som aktive medskabere af deres eget liv og de yder væsentlige og vigtige bidrag til eget liv og udvikling, som personalet understøtter og opmuntrer. Vi oplever børn som initiativrige, kommunikerende og virkelystne og med en egen mening, som skal høres og inddrages i børnenes liv i institutionen. Institutionen skal medvirke til at understøtte børnenes udvikling af selvstændighed og give dem en oplevelse af medbestemmelse.

Ingen børn er ens og alle børn udvikler sig ikke i samme takt og tempo og vi skal understøtte og sikre tid og rum til denne forskellighed i børnegruppen.

I flere år har vi og vil forsat gøre det, brugt den Ledelsesstyrede Supervision til evaluering af vores børnesyn, set på handlemønstre og grundlæggende antagelser. Det medvirker til, at vores tilgang til børnene hele tiden er under lup og vi forbliver skarpe på arbejdet med at sikre det enkelte barn en plads i fællesskabet, en plads at ytre sig fra og deltagelsesmuligheder ud fra barnets nuværende ståsted.

Dannelse og børneperspektiv.

Dannelse er defineret ved den dybere form for læring, der forankres i barnets personlighed og som er udgangspunktet for barnets deltagelse og handlen i verden.

Legen og barnets aktive væren er sammen med dets sociale udvikling barnets grundlæggende udgangspunkt for identitets dannelse. Derfor tilbyder vi barnet mange og alsidige oplevelser og fællesskaber, som medvirker til, at barnet udvikler et billede af sig selv, hvem er jeg? Dannelse sker i fællesskaber, hvor barnet har mulighed for at deltage i dialoger og afprøve sit standpunkt. Hvordan er spillereglerne for at omgås andre?

Personalet skal derfor optræde inviterende og lyttende og undersøgende i relation til barnet. Personalet skal invitere til og indgå i ligeværdige relationer og dialoger med barnet, sætte sig i barnets sted, se med barnet. Personalet skal optræde oprigtigt nysgerrigt i forhold til barnet, anbringe sig 1 til 1 med barnet og bestræbe sig på at forstå barnets intentioner og

perspektiv. Dette skal danne baggrund for barnets mulighed for at få indflydelse på livet i institutionen og være aktivt deltagende.

Børnefællesskaber.

Alle børn har ret til at indgå i fællesskaber i Sommerengen. Fællesskaberne er rammen, hvori afgørende relationer barn-barn og barn-voksen imellem og venskaber udvikles og gror og både børn og personale er fælles om at skabe det sociale rum, som børnene skal udvikle sig i.

Personalet skal derfor skabe kontekster, hvor det er muligt for børn at få øje på hinanden og dens andens initiativ. Det er de voksnes ansvar at der er lige deltagelse muligheder for alle børn, og er det ikke muligt, så må vi ændre konteksten så det kan blive muligt. Disse kontekster skal nære muligheden for at danne tætte relationer børnene imellem, på sigt venskaber. Børnene behøver tid til at opdyrke og dyrke de nære venskaber, og det er pædagogens opgave at understøtte disse processer mellem børnene.

Alle børn har brug for en god plads at kommunikere og deltage fra for at kunne indgå i et socialt fællesskab og det er i første omgang personalets opgave at skabe de gode betingelser for taletid og lyttetid for alle børn. Nogle børn finder det vanskeligere end andre og her er det personalets opgave at skabe muligheder, der bringer det enkelte barn ind i fællesskabet.

Fællesskabet er grundpillen i nærmest hver eneste Ledelsestyret supervision, som vi gennemfører i Sommerengen. Vi har altid fokus på den indbydes relation og positionerne børnene imellem og mellem børn og voksne. Herunder hvordan det kan være nødvendigt at ændre de voksnes position eller den kontekst alle på stuen indgår i for at skabe bedre deltagelsesmuligheder for alle, men især for det udfordrede barn.

Leg.

Legen er den grundlæggende aktivitet for børn i dagtilbuddet, fordi det er den aktivitet børn bruger mest tid på og gør det af sig selv, af lyst. Set fra et voksenperspektiv er legen børns grundlæggende aktivitet og har stor betydning for børns personlige og sociale udvikling.

Legen og muligheden for at deltage i leg i små eller store grupper er jævnligt i fokus i personalegruppen.

Drøftelser om legen sker løbende mellem personalet, hvor fokus er på pædagogens rolle i forhold til børnegruppens alder og sammensætning. Hvor skal der understøttes? Hvilke børn har brug for guidning i forhold til legen? Hvordan kan vi gennem legen, hjælpe et barn tættere ind i fællesskabet?

Samtidig er pædagogens rolle også at bidrage med passende inspiration til legen gennem alsidige input og evt. egen deltagelse. Igen kan Sciencepædagogikkens karakteristik af pædagogens arbejde inddrages. Pædagogen er enten foran, ved siden af eller bag ved børnene i legen.

Legen, dens betydning og pædagogens rolle er også emner, der jævnligt drøftes i vores Ledelsesstyrede supervision af personalegruppen.

Læring.

Før 2007 havde læring i daginstitutionen et betydeligt anderledes perspektiv end det har fået efterfølgende. Engang var meget op til den enkelte pædagog, hvad der interesserede denne og pædagogen bestemte i meget vid udstrækning om den aktivitet man satte i gang med børnene overhovedet havde et bevidst læringsmål.

Ved indførelsen af Læreplaner i 2007 skiftede fokus fra pasning til udvikling og læring. Læring blev mange steder til projekter og aktiviteter, men specifikke mål for børns læring, målemetoder og evaluering af udbytte. Barnets stemme og egen drift og nysgerrighed kunne nemt blive presset i baggrunde i forhold til det de voksne omkring barnet, mente det var godt for barnet at lære. Læring fik forrang for leg og spontanitet.

Nu er der med indførelsen af de nye styrkede læreplaner fokus på at læring er noget, der sker over hele dagen og på at læring finder sted i alle situationer og aktiviteter barnet deltager i.

I Sommerengen betyder det, at den læring børn kan få i hverdagen gøremål og i hverdagens rutiner har fået meget bevågenhed. Vi har et konstant fokus på børns selvhjulpenhed og agenthed i garderoben og på badeværelset/puslesituationen. Selvhjulpenheden og den succesfølelse barnet opnår ved at opleve at kunne og mestre udvikler på barnet selvværd og selv tillid og ansporer til at opsøge nye udfordringer.

Planlagte aktiviteter fylder stadig en del af børnenes tid i daginstitutionen, med den forskel fra tidligere, at børnenes stemme nu høres højere og personalet arbejder fokuseret på at se og tyde børnenes spor. Både for at kunne tilbyde aktiviteter, der er interessante for børnegruppen og at kunne indfange små nuancer, der bringer mere eller mindre udsatte børn tættere ind i fællesskabet.

I Sommerengen og i Hillerød kommune har den Sciencedidaktiske tilgang være fundamentet for børn læring i snart mange år. Fokus er på at børnene selv deltager i jagten på svar som udforskere af deres egen virkelighed understøttet af pædagogen. Herunder fokus på vigtigheden af at følge og understøtte børnenes spontane leg og aktiviteter.

Pædagogisk læringsmiljø.

I Sommerengen har vi et vedvarende fokus på at indrette institutionen således, at den bedst muligt understøtter alle børns trivsel, udvikling, leg og læring. Institutionen er en integreret institution og er som udgangspunkt indrettet med en vuggestue og en børnehave afdeling. Vi tilpasser dog stuerne løbende, så er der mange store vuggestuebørn og pres på ventelisten laver vi en stue for de største vuggestuebørn og ligeledes samler vi de ældste børn i en storegruppe i deres sidste år i Sommerengen. Nogle år et par dage om ugen, og når ressourcerne er til det samles de det sidste år på en stue og har så navnet Klub 5.

Vi har valgt denne tilgang, da det giver mulighed for at målrette pædagogik og aktiviteter til en bestemt aldersgruppe og udviklingsstrin samtidig med, at vi selvfølgelig gør de tiltag, der er nødvendige for de børn, der måtte have særlige udfordringer.

Det er vigtigt for os at have et konstant øje for om læringsmiljøerne på de enkelte stuer og på legepladsen tilgodeser både børnenes frie udfoldelse, plads til legen og samtidig de vokseninitierede aktiviteter.

Vi er bevidste om, at alle miljøer børn færdes i hen over en dag er læringsmiljøer. Det er både på stuen, i garderoben, på toilettet, på legepladsen osv. Vi prøver hele tiden at se på det enkelte læringsmiljø med børnene øjne. Hvad sker der her? Er det overskueligt?, Kan man se, hvad der er af muligheder?

Samtidig er vi i en langvarig proces, hvor vi løbende gennemgår hverdagens rutiner en for en, for at skabe overskuelighed, få øje på mulighed for læring samt evaluere og optimere indretningen af læringsmiljøerne for at øge børnenes mulighed for læring i dagligdagen. Meget konkret har det medført ændringer i puslerummene, vuggestuens garderobes er sænket, færre børn i garderoben og mange andre konkrete handlinger.

Som beskrevet tidligere er Sciencedidaktikken grundlaget for vores arbejde og vi "går og ser" med børnene og indretter dagtilbuddet løbende, så det i videst muligt omfang fungerer optimalt for alle børn.

Alle læringsmiljøer skal i videst muligt omfang stimulere følelsesmæssig tilknytning, sproglig udvikling, social udvikling, selvstændighed og selvhjulpethed og selvfølgelig tage højde for, at enkelte børn har særlige behov.

Samarbejde med forældre om børns læring.

Samarbejdet med forældrene er hos os baseret på udveksling af viden for at sikre alle børns trivsel og udvikling. Viden om det enkelte barns færdigheder og udviklingstrin og kendskab til hinandens liv og tanker om barnet.

Ved samtaler med forældrene udveksler vi viden og skaber kendskab hos hinanden om læringsmiljøerne i hjemmet og i dagtilbuddet. Vi er meget åbne overfor og interesserede i at få kendskab til forældrenes tilgang til deres barn.

Samtidig har vi fokus på vigtigheden af både de korte erfaringsudvekslinger mellem forældre og personale i hverdagen, og den viden fra barnets dagligdag vi formidler på bl.a. Aula i tekst og billeder.

Vi afholder arrangementer af forskellig art, hvor formålet er at skabe forbindelser mellem hjem og dagtilbud og herved platforme for gensidigt kendskab. Det gør vi ved f.eks. fællesspisning, familiearrangementer og "åben institution",

Med baggrund i vores erfaringer i coronaperioden har vi i lighed med de andre institutioner i Hillerød kommune oplevet, at det har stor betydning for roen på stuen og det pædagogiske arbejde med børnene, at der ikke er trafik af forældre morgen og eftermiddag. Derfor har vi besluttet, at forældre afleverer og henter børnene ved døren til stuen. Fredag eftermiddag er der mulighed for forældrene for at komme på stuen, se hvad der er gang i af aktiviteter og få indblik i hverdagen. Med jævne mellemrum afholder stuerne Åbent hus, hvor de viser hvad de har lavet i den foregående periode, hvorved forældrene ved selvsyn kan danne sig billeder af barnets hverdag og pædagogens arbejde og hvor forældrene kan stille alle de opklarende spørgsmål, de må have.

Endelig inviterer vi til forældremøder, hvor forskellige fagpersoner kommer med input til forældre og personale omkring børns udvikling. Vi har bl.a. haft besøg af vores lokale logopæd, psykolog og børnebibliotekar.

Børn i udsatte positioner.

Alle børn kan være i udsatte positioner i mere eller mindre grad over dagen, i kortere eller længere tid og i forskellige sociale kontekster.

Vores arbejde med børn i udsatte positioner sker altid i et samarbejde med forældrene og ofte i samarbejde med forskellige fagligheder i PPR og nu også i samarbejde med Procespædagogerne, den nye faggruppe i Dagtilbud børn.

I Sommerengen er vi ud over Ledelsesstyret supervision påbegyndt et samarbejde med vores PPR psykolog, hvor denne efter observationer på stuen yder sparring omkring enkelte børns problematikker. Dette sker løbende i kortere eller længere perioder og efter aftale med forældrene til det enkelte barn.

Procespædagogens opgave er at understøtte pædagogernes arbejde med læringsmiljøet på stuen, både ved rådgivning og sparring, men også ved deltagelse i det pædagogiske arbejde på stuen.

Vi er meget opmærksomme på, hvordan læringsmiljøet, kan understøtte børn i deres deltagelse i børnefællesskaber. De deltagelseskrav, der er i et pædagogisk læringsmiljø, kan være med til at gøre enkelte børn synlige i hverdagen. Vi er beviste om, at læringsmiljøet altid skal være i bevægelse, for at give alle børn mulighed for trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem et inkluderende læringsmiljø.

Dette gør vi ved at udforske de problemstillinger og deltagelses barrierer som løbende opstår i praksis. Vi følger nysgerrigt børnenes forskelligartede deltagerpositioner over tid og i forskellige sociale kontekster. Vi er opmærksomme på, at deltagelse i børnefællesskaber grundlæggende forudsætter, at børnene kan gøre sig erfaringer med at kunne begå sig i samspil med andre og på hvordan børnenes adgang og bidrag til børnefællesskabet er.

Vi oplever, at der er børn som har svært ved at deltage i børnefællesskaberne på den måde, som de gerne vil. Vi arbejder bevist med at arrangere og organisere aktiviteter og muligheder så det enkelte barn kan komme ind i og bidrage til og være en del af børnefællesskabet.

Vi arbejder meget bevidst med gruppesammensætning i aktiviteter. Vi arbejder med hvordan vi opdeler børnegruppen og derved udfordrer, hvem der leger med hvem og hvem der må være med hvor. Dette gør vi for, at børnene opdager nye sider af hinanden og måske også ved sig selv. At skabe nye muligheder for at have det sjovt sammen og skabe det, de hver især gerne vil sammen. For at udvide det enkelte barns mulighed for deltagelse og skabe nye fællesskaber, arbejder vi meget på tværs af børnenes faste grupper. Hvor vi oplever, at det kan gøres med fordel, sker det oftest i mindre grupper med få børn og en voksen og fokus er på styrkelse af relationer og eventuelle specifikke udfordringer.

Hos de ældste børn i storegruppen/Klub 5 arbejder vi konsekvent med makkerpar sammensat således, at børnene oplever at skulle indgå i sammenhænge med en kammerat, som ikke nødvendigvis er deres førstevalg, i legerelationer og andre tidsafgrænsede aktiviteter.

Sammenhæng til børnehaveklassen, overgangsarbejdet internt i Sommerengen og modtagelse af børn udefra.

I Sommerengen har vi storegruppen/Klub 5, hvor de børn, der skal i skole det kommende år, samles som en gruppe fra 1/5 til 30/4, der er deres sidste dag i Sommerengen. Vi har valgt at indrette os på den måde, da vi derved kan give et særligt tilbud til denne aldersgruppe. Vores fokus i dette sidste år i institutionen er især rettet mod **sociale kompetencer, selvhjulpenhed, få og have et ansvar.**

Stoergruppen/Klub 5 har til huse i vores fællesrum, med de udfordringer det giver, men samtidig giver det os mulighed for at indrette os med de materialer og legetøj m.m. der specifikt relaterer til dem og indrette læringsmiljøer rettet mod denne aldersgruppe.

Arbejdet med børnenes **sociale kompetencer** bygger oven på det arbejde, der er gjort på de andre stuer gennem barnets institutionstid. Nu arbejder vi gennem, at vi danner Makkerpar, hvor de enkelte børn parres med andre, som de ikke lige har fået øje på, men som vi vurderer vil have glæde af hinanden. Makkerparrene skifter nogle gange over året. Vi arbejder sideløbende også med Fri for mobberi og børneyoga. Her fokuserer vi på venskaber, at respektere den anden og de andre, at kunne tilbageholde sit eget initiativ. Børnene får kendskab til egen krop, hvad føles rart eller ikke. Her udvikles empatien.

Arbejdet med **selvhjulpenhed** sker f.eks. ved måltider og i garderoben. Børnene understøttes af de voksne og af visualisering på tavler, som de kan genbesøge, hvis de er i tvivl om f.eks. påklædning til legepladsen. Det er også her man kan hjælpe eller få hjælp af sidemanden.

Arbejdet med **få og have et ansvar** handler om at børnene får små opgaver i hverdagen, noget de skal, på samme måde som der er noget, de skal, når de kommer i skole, udvikling af tålmodighed, udsættelse af behov, huske beskeder, kunne sit navn og holde styr på sine sager, i sin skuffe og i garderoben.

Arbejdet med **sprog og kommunikation** får det sidste boost i denne gruppe gennem arbejdet med f.eks. spil omhandlende begreber, rækkefølger, kombinationer, bogstaver og tal tilpasset det enkelte barn niveau og kunnen. Børn der udviser særlig interesse for tal og bogstaver tilbydes materialer, der understøtter interessen.

Samarbejdet med skole/HFO er meget veludviklet og velbeskrevet og personalet har et godt kendskab til hinanden og hinandens virkelighed. Vi arbejder med et evalueringsmøde i efteråret, planlægningsmøde i januar, samarbejde med og besøg i naboinstitutionen, hvor nye ideer og tilgange til denne aldersgruppe drøftes, besøgsdage i foråret af personale fra HFO og O. klasse i institutionen, dage i marts og april, hvor børn fra Sommerengen, Myretuen og Stjernen har aktiviteter sammen i HFO/skole med personale derfra og egne voksne.

Overleveringsmøder holdes med modtagende skole for de børn, der har været i kontakt med PPR og børn som har særlige behov, som skolen skal være opmærksom på, ligesom mødet afholdes, selvom barnet ikke har været i kontakt med PPR, men hvor personale og forældre sammen vurderer, at der er særlige forhold som skolen med fordel bliver bekendt med, således at skiftet fra institution til HFO/skole bliver lettere for barnet.

Internt i Sommerengen rykker vi børn fra vuggestue til børnehave og en sjælden gang mellem 2 stuer. Her har vi et stort fokus på at inddrage forældrene i processen og få hørt deres mening inden en beslutning træffes. I god tid, 1-1½ måneder før skiftet, hvis det er muligt, begynder børnene at besøge den nye stue og personalet overleverer deres viden om barnet til det nye personale. Hermed sikres at værdifuld viden ikke går tabt. Modtagende personale tager ligeledes kontakt til de nye børns forældre.

Nye børn udefra der skal begynde i vuggestue og børnehave modtager velkomstbrev fra stuen. Forældre og børn inviteres til en opstartssamtale, hvor forældre og personale sammen sikrer en plan, der skal gøre overgangen til Sommerengen så nem og "smertefri" som muligt. Der er en udvidet kontakt med nye forældre i opstartsfasen, samtaler ved behov og altid efter 3 måneder.

Inddragelse af lokalsamfundet.

De vigtigste lokale samarbejdspartnere for os er til hver en tid de andre lokale institutioner og de skoler, vi afgiver børn til. I særdeleshed Kornmarksskolen. Med Kornmarksskolen har vi et grundigt formaliseret samarbejde i løbet af året og i særlig grad i månederne op til 1. maj og igen efter sommerferien.

Vi kontakter lokale virksomheder, hvis de ligger inde med viden vi har brug for, herunder besøg hos dem. F.eks. det lokale vandværk eller Brugsen.

På samme måde har vi kontakt til det lokale bibliotek, den lokale præst og folkekirke i Skævinge og som noget forholdsvis nyt har vi etableret samarbejde med de frivillige i Skønne Skævinge. Her samarbejder vi omkring den årlige byfest bl.a. omkring kreative aktiviteter og vi har åbne værksteder for børn og forældre i forbindelse med Lygtefesten hvert efterår.

Vi bor i nogen afstand fra Hillerød bymidte, hvor mange af de kulturelle tilbud findes, men på elcyklerne er vi bedre i stand til at besøge Bibliotek, Solrødgård, Slottet og andre lignende faciliteter.

Vi er således altid opmærksomme på muligheder for at udvide kredsen af samarbejdspartnere i det nære og lidt fjernere lokalsamfund, ligesom vi nysgerrigt slår til, når nye muligheder byder sig.

Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø.

Giv børnene ret til at lege og lære
at drømme og forme, leve og være.
Kun der, hvor børn kan føle sig trygge
gror det, de gamle kaldte for lykke.

Carl Scharnberg

Det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø er så at sige børnenes arbejdsmiljø og grundlæggende for, at børnene har mulighed for at trives, udvikles, lege og lære i daginstitutionen.

Børnene har sjældent direkte indflydelse på det miljø, de kommer i hver dag, så det er en særdeles vigtig opgave for et lydhørt personale og forældre at sikre de bedst mulige betingelser for børnene. Det sker ved at iagttage børnene i hverdagen, lytte til deres tanker og ideer, spørge nysgerrigt ind til dem og hvor det er muligt at tage udgangspunkt i børnenes egne interesser. Altså at sikre trygge, udviklende rammer med plads til leg, nysgerrighed, social udvikling og selvstændiggørelse for alle børn.

Fysisk børnemiljø: Vi tilstræber hele tiden at indrette rummene i Sommerengen på en måde, der dels understøtter de læringsmål for børnene, som vi opfatter er vigtige og dels understøtter de læringsmiljøer, som personale og børn oplever, at der er brug for lige nu. Det er vigtigt for os at der både sikres plads til støjende store armbevægelser såvel som stille og rolige aktiviteter.

Vi bruger gennemgangen af hverdagsrutinerne som en lup på det fysiske miljø og viser der sig et behov gennemfører vi ændringer til gavn for børnene. F.eks. lavere garderober, mere plads på badeværelserne og borde, der kan klappes op og derved skabe mere plads på stuen.

Vi er mange samlet på stuerne, så det har stor betydning, at vi har fokus på hygiejne og rengøring i hverdagen. På samme måde har vi fokus på støj og reduktion af støj gennem indretningen, læringsmiljøerne på stuen og de voksnes fordeling. Vi har på en stue et barn med høreapparater og her arbejder vi på at dæmpe unødigt baggrundsstøj, f.eks. ved at lyddæmpe stoleben med tennisbolde. Ved siden af det er der lavet lyddæmpende foranstaltninger gennem valg af byggematerialer, gardiner og akustikelementer på væggene.

Børnene tilbringer en stor del af dagen på legepladsen og på ture ud af huset. Legepladssikkerheden gennemgås årligt af en inspektør og derudover jævnligt af daglig leder, ligesom personalet indberetter det, hvis de finder fejl eller slitage på legeredskaber. Ligeledes benytter vi sikre transportmidler som elcykler og "børnebusser", barnevogne med plads til 4-6 børn, der servicerer jævnligt.

Endelig bliver hegn og låger jævnligt tilset for fejl, således at børn ikke uforvarende kan forvilde sig ud fra institutionen og for nylig har vi etableret en ekstra gangsti ved p pladsen for at sikre en tryggere og sikrere adgangsvej for gående og cyklende børn og forældre.

Psykisk børnemiljø:

Der findes ikke vanskelige børn, men børn i vanskeligheder. Citat: Hillerød uddannelsen.

Det er grundlaget for vores arbejde med børn og familier og det betyder, at personalet i sprog og handling viser børnene vigtigheden af empati, gensidig respekt, tolerance i det indbyrdes samspil mellem mennesker, mellem børnene indbyrdes og personalet og børnene indbyrdes og for den sags skyld mellem personale og forældre.

Samtidig er det vigtigt at børn tilegner sig accept af, at mennesker er forskellige. Nogle børn har et handicap, der kræver særlige hensyn, vi kan have forskellig hudfarve og vi vokser op i forskellige familier med forskellige traditioner, som skal forstås og respekteres. Det har stor betydning at børn lærer at omgås hinanden med et pænt sprog og at ord er med til at definere andre og er medvirkende til at opbygge fornuftige selvbilleder hos det enkelte barn

I bund og grund handler det for os om, at børn lærer at kunne være sammen med andre børn og voksne på en måde, som kommer alle tilpas.

Fri for Mobberi og de daglige samtaler og aktiviteter er grundpillerne i vores arbejde med ovennævnte.

Æstetisk børnemiljø: Institutionen er jo nu en gang bygget, som den er. Der hvor personalet har indflydelse er på indretningen af de rammer, der er indendørs og på legepladsen. En sjælden gang, hvis det er muligt at flytte på døre eller indvendige vægge, hvis behovet for en ændring opstår og gennem ønsker til indretningen af legepladsen.

Så i hverdagen drejer det sig om, at personalet medvirker til at indretning og udsmykning af stuerne og de andre rum inde som ude virker stimulerende på børns nysgerrighed og lyst til at eksperimentere og udvikle og inspirerer til både aktivitet og bevægelse, men også til fordybelse og ro.

Det gælder for personalet om at suge inspiration til sig på netværksmøder, på kurser og hvor de ellers færdes og har mulighed for at samle nye ideer og indfald, som kan bringes til at virke for børnene i Sommerengen.

Samtidig er det vigtigt at se og høre med børnene og lytte til deres udsagn i hverdagen. Sætter man sig på knæ og ser rundt på stuen er det let at få øje på, om man kan se mulighed for leg og fordybelse eller om man ser legetøj placeret uden for rækkevidde, rodede lærings-og legemiljøer og måske en skov af alt for mange bord- og stoleben.

Læreplanstemaerne.

Den styrkede pædagogiske læreplan indeholder seks læreplanstemaer:

- a) Alsidig personlig udvikling,
- b) Social udvikling,
- c) Kommunikation og sprog,
- d) Krop, sanser og bevægelse,
- e) Natur, udeliv og science,
- f) Kultur, æstetik og fællesskab.

Alsidig personlig udvikling.

Alsidig personlig udvikling drejer sig om den stadige udvidelse af barnets erfaringsverden og deltagelsesmuligheder. Det forudsætter engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse.”

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder og får tillid til egne potentialer. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn samt social og kulturel baggrund.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte samspil og tilknytning mellem børn og det pædagogiske personale og børn imellem. Det skal være præget af omsorg, tryghed og nysgerrighed, så alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber. Dette gælder også i situationer, der kræver fordybelse, vedholdenhed og prioritering.

Sommerengen er en integreret institution, hvilket betyder, at små og store børn i perioder på dagen er sammen med hinanden og i andre er sammen med jævnaldrende i vuggestue- og børnehaveafdelingerne. Det betyder, at der er mulighed for at gøre sig erfaringer med at interagere med andre aldersgrupper end sin egen, at små kan lære af, imitere og kopiere større børns handlinger og at store børn her har en mulighed for at lære fra sig, udvise omsorg og arbejde med at holde eget initiativ tilbage.

Eksempelvis åbner og lukker vi institutionen i vores fællesrum, og her er små og store sammen om legeaktiviteter og vi har fællessamling om fredagen, hvor små og store børn mødes omkring en sproglig bevægelsesaktivitet. Samtidig skal det jo nævnes, at børnene størstedelen af dagen er sammen med jævnaldrene.

Den voksnes rolle er at have et meget fint billede af det enkelte barns udviklingsmæssige stadi og vide, hvornår og hvordan det enkelte barn har brug for at blive skubbet eller skærmet. Hvornår det er vigtigt at opmuntre det enkelte barn til at tage det næste skridt, stille de rette udfordringer og vide, hvornår barnet selv skal tage initiativet. Den voksne optræder tillidsvækkende og anerkender barnets udtryk og initiativer på en måde, der inspirerer barnet til at udforske og undersøge sig selv, sine følelser og omgivelser og sine muligheder. Eksempelvis de førte skridt efter en gå vogn, kravle op på Trip Trap stolen, deltage i borddækningen, den voksne, "hov, der blev du vist forskrækket, hvad!" eller "Se, du blev glad, da Bitten gav dig dukken!". Den voksne understøtter barnets udforskning, følger "barnets spor" og tilrettelægger sammen med børnene aktiviteter, der både er interessante og udviklende for barnet.

Det fysiske læringsmiljø er de voksnes ansvar. Det er os, der skal indrette institutionen og vores praksis på en måde, der sikrer, at barnet udvikler integritet og efterhånden som det vokser op får opbygget et selvværd og et billede af, hvem er jeg. Hvad kan jeg lide? Hvad bryder jeg mig ikke om? Hvad vil jeg være med til?

Det gør vi ved at tilbyde mange forskellige erfaringsarenaer og alsidige tilbud med kropslige og kognitive erfaringer afstemt det enkelte barns udviklingstrin. Det gør vi i institutionen og i læringsmiljøer uden for institutionen, f.eks. i naturen, på biblioteket, i lokalområdet og på teatret. For alle børn er gentagelser en vigtig del af læringsprocessen og dette opnås gennem vores daglige rutiner. F. eks. I samlinger, på puslebordet, i garderoben osv. På samme måde skal der nye input til for at udvide barnets erfaringer og de tilføres efterhånden, som børnene udvikler sig.

Personalet henter i høj grad inspiration hertil fra uddannelse, kompetencenetværk og samarbejdet med personale fra andre institutioner.

Social udvikling.

”Social udvikling er udvikling af sociale handlemuligheder og deltagelsesformer og foregår i sociale fællesskaber, hvor børnene kan opleve at høre til, og hvor de kan gøre sig erfaringer med selv at øve indflydelse og med at værdsætte forskellighed.

Gennem relationer til andre udvikler børn empati og sociale relationer, og læringsmiljøet skal derfor understøtte børns opbygning af relationer til andre børn, til det pædagogiske personale, til lokal- og nærmiljøet, til aktiviteter, ting, legetøj m.m.”

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte at alle børn trives og indgår i sociale fællesskaber, og at alle børn udvikler empati og relationer.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource og som bidrager til demokratisk dannelse.

Vi oplever at stort set alle børn interesserer sig for de andre børn i vuggestuen og for at have kontakt med de voksne, der er på deres stue, senere i hele institutionen. Den interesse for andre er det vores opgave at understøtte og udvikle igennem børnenes tid i institutionen.

Det er vores erfaring, at alle børn bedst kan overskue få relationer, så i alle de aktiviteter og lege, hvor vi skønner det givtigt, arbejder vi i små grupper, gerne 2-4 børn og en voksen. Jo ældre børnene bliver jo større fællesskaber kan de overskue og jo større fællesskaber, kan vi lave aktiviteter med.

Hos de yngste børn fokuserer vi på, at få børn er sammen med en voksen, der sætter legen eller aktiviteten i gang, er hos børnene og guider deres leg, gør deres initiativer synlige for hinanden, går foran og tydeliggør rammer og regler i samværet og aktiviteten. F.eks. ”Se..Lise rækker dig bolden” eller ”Hov.. se Jonas blev ked af at..”.

Efterhånden som børnene vokser til i alder og udvikling stiger deres sociale kunnen og nu bliver den voksnes opgave at igangsætte og understøtte aktiviteter eller lege, hvor børnene kan afprøve forskellige positioner og roller i skiftende kontekster. F.eks. ”rolleleg i køkken hvor familien er temaet”. Her har børnene mulighed for at øve samspil, hvordan forhandler man regler og rammer, hvad hvis vi ikke er enige og konfliktløsning. Kunsten for den voksne er at vide, hvor hun skal støtte op eller trække sig lidt eller helt stille sig ved siden af legen og hvordan hun træder ind i legen igen, hvis der er brug for at få den på rette spor.

Jo ældre børnene bliver, jo dygtigere bliver de. Den voksnes rolle er stadig at introducere nye kontekster og roller for børnene, men hendes rolle bliver nu overvejende at guide børnene i aktiviteterne. Fællesskaberne de enkelte børn kan bevæge sig i bliver større og langt de fleste magter at bevæge sig blandt børn og voksne i hele institutionen.

Ud over legen som erfaringskabende arena, arbejder vi i Sommerengen med Fri for mobberi, børneyoga og massage for at anskueliggøre, hvad er en ven, hvordan opbygges gode relationer, hjælpe relationer på vej, lære børnene at mærke efter hvad der føles rart og hvad jeg ikke bryder mig om. Som nævnt tidligere arbejder klub 5 med Makkerpar.

Kommunikation og sprog.

”Børns kommunikation og sprog tilegnes og udvikles i nære relationer med barnets forældre, i fællesskaber med andre børn og sammen med det pædagogiske personale.

Det centrale for børns sprogtiltagelse er, at læringsmiljøet understøtter børns kommunikative og sproglige interaktioner med det pædagogiske personale. Det er ligeledes centralt, at det pædagogiske personale er bevidst om, at de fungerer som sproglige rollemodeller for børnene, og at børnene guides til at indgå i fællesskaber med andre børn.”

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

I Sommerengen arbejder vi med sprog på flere forskellige måder. I dagligdagen bringer vi blandt andet kompetencer og viden fra Sprognetværk og Hanenuddannelsen (Sprog i samspil) i spil i vores hverdag i institutionen. Det gør vi for at udnytte vores kompetencer inden for sprog og kommunikation. Vi arbejder gennem at udnytte vores Hverdagsrutiner til at være en ramme omkring den sproglige udvikling hos barnet og fællesskabet og hvordan vi får et konkret fokus på sprogets udvikling og styrkerne i forbindelse med den nye styrkede læreplan. Det kan være på badeværelset, når vi skifter bleer og vasker hænder, i garderoben når vi skal på legepladsen, eller under vores måltider. Her er fokus på at gøre en sproglig indsats og have øje for, hvordan vi kan hjælpe det enkelte barn, både som individ men også i relationen mellem barn/voksen, barn/barn og at give barnet redskaber og de bedste forudsætninger for at indgå i et betydningsfuldt fællesskab.

I Sommerengen er vi nysgerrige på at undersøge og udvikle sproget sammen med barnet. Vi imiterer, kommenterer og stiller åbne spørgsmål for på den måde at understøtte og udvikle barnets sproglige kompetencer helt fra vuggestuen og frem til barnet skal i skole.

I Sommerengen er vi gode til at sparre med hinanden, hvis vi har udfordringer eller spørgsmål i forbindelse med sproglige udfordringer hos et barn. Vores styrke er, at vi er nysgerrige på at tilegne os mere og ny viden, der kan give os de bedste muligheder for at udvikle den måde, vi ser arbejdet med den sproglige udvikling på. Det at vi tænker sproget ind i alle vores hverdagsrutiner sammen med de planlagte sproglige aktiviteter, blandt andet dialogisk læsning, gør at vi kan få et større udbytte af det sproglige arbejde og et mere nuanceret blik på, hvordan vi kan arbejde med sprog og kommunikation i Sommerengen.

Det vi gør:

I vuggestuen bruger vi Babytegn.

Vi arbejder med læseleg. Det er godt for alle børn, men især for de sprogsvage og to sprogede børn.

Vi deler børnene op, i mindre grupper, hvor det er muligt og nærmest hver eneste dag. Det giver god mulighed for fordybelse i aktiviteter og sproglig opmærksomhed.

Vi er bevidste om "de nærværende voksne", særligt hjulpet på vej af Hanen. Tydelige omkring at blive med børnene og ikke gå væk. Respekten for at kollegaen har gang i noget med en gruppe børn og skal derfor ikke forstyrres

Vi understøtter legene/aktiviteten i de små grupper med sproget og hjælper det enkelte barn med at komme på banen verbalt.

Vi sprogtester alle børn og har et veludbygget samarbejde med forældre og kommunens logopæder, når et barn er sprogligt og kommunikativt udfordret.

Krop, sanser og bevægelse.

"Børn er i verden gennem kroppen, og når de støttes i at bruge, udfordre, eksperimentere, mærke og passe på kroppen – gennem ro og bevægelse – lægges grundlaget for fysisk og psykisk trivsel.

Kroppen er et stort og sammensat sansesystem, som udgør fundamentet for erfaring, viden, følelsesmæssige og sociale processer, ligesom al kommunikation og relationsdannelse udgår fra kroppen”.

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.

Personalet spiller en stor rolle som inspiratorer og som dem der skaber kreative bevægelsesmuligheder, som inviterer til bevægelsesglæde og muligheder for at opleve sansning og udforske egen krop og dens omgivelser.

I Sommerengen arbejder vi med en kombination af den aktive krop og den stille krop, som noget alle børn kan mærke både alene og i fællesskabet.

Den aktive krop er jo nærmest altid til stede hos børn og vores opgave er at inspirere børnene til at bruge den til nye aktiviteter og udfordringer efterhånden som børnene vokser til. Her trækker vi på personalegruppens erfaringer og på den inspiration netværkspædagerne høster på netværksdagene. Lige nu er det med inspiration fra Anne O. i form af sang- og bevægelseslege, som både praktiseres på stuerne og samtidig er blevet en fælles ting i Sommerengen, efter indførelsen af vores fælles fredags dans i alrummet.

På samme måde er alt personalet blevet introduceret til Børneyoga, hvilket er blevet taget godt imod af både børn og voksne. Her er både den aktive og den stille krop på banen. I forbindelse med Fri for mobberi er Børnemassage et element, der bruges i perioder, især i børnehaven. Endelig så er der selvfølgelig de daglige aktiviteter med krop og bevægelse i al almindelighed i form af bevægelseslege, leg, motorikbaner og dans indendørs.

Vi har løbende fokus på Hverdagsrutinen Legepladsen, herunder de voksnes positionering på legepladsen i en løbende proces med drøftelser og prøvehandling.

Vi har fokus på to elementer, når vi arbejder med legepladsen som læringsmiljø. Legen og børnene og den voksnes rolle på legepladsen. Så det handler om brug af kroppen på alle måder: løbe, gå, hoppe, cykle, gyng, rulle, kravle, bryde og samtidig om de voksnes bevidsthed om at sikre børnene mulighed for at udforske kroppen og dens omgivelser gennem bevægelse. Vi vil tage sanglege, motorikbaner og bevægelses lege med ud på legepladsen og løbende udvide mulighederne for nye

aktiviteter. Vi undersøger også, hvordan netværket Krop, sanser og bevægelse, kan understøtte vores arbejde med legepladsen som læringsmiljø.

Samtidig har vi fokus på at læring også sker gennem sansning og at det er den voksnes opgave at tilvejebringe sanselige oplevelser ud over dem, børnene selv opsøger eller sætter i gang. Børn ruller selv på bakker, gynger højere eller snurrer rundt på eget initiativ. Det er den voksnes opgave at udvide mulighederne for børnenes sanseoplevelser. Det være sig farve, lyd, taktile oplevelser. Et eksempel er at vi altid besøger Mutter Grib i Klaverfabrikken, hvor vi lytter, spiller teater udklædt, maler og samtaler, et andet legen med våd kartoffelmel, at gå barfodet eller den kontrollerede risikobetonede leg, der udfordrer både kroppen og modet hos barnet. Men også muligheden for at opleve sig selv og sin krop i andre miljøer, som skoven, stranden eller parken, med de bevægelsesmuligheder og sanseoplevelser de tilbyder.

Sansningen er også den efterbearbejdning børnene gør i deres egne tankeprocesser efter en sanseoplevelse. Disse processer skal der være plads til i hverdagen og der skal være fokus på den fra personalets side, således at de voksne understøtter gennem gentagelser, samtale og kreativ efterbearbejdelse.

Natur, udeliv og science.

”Naturoplevelser i barndommen har både en følelsesmæssig, en kropslig, en social og en kognitiv dimension.

Naturen er et rum, hvor børn kan eksperimentere og gøre sig de første erfaringer med naturvidenskabelige tænke- og analysemåder. Men naturen er også grundlag for arbejdet med bæredygtighed og samspillet mellem menneske, samfund og natur.”

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får erfaring med naturen, som udvikler deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturen, som giver børnene mulighed for at oplevet menneskets forbundethed med naturen og som giver børnene en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, så børnene får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed.

I arbejdet med Natur, Udeliv og Science er omdrejningspunktet nysgerrige børn og inspirerende voksne, der arbejder med Sciencedidaktikken som redskab.

Mange aktiviteter tager udgangspunkt i det små på vores egen legeplads, hvor græs, buske og træer er levested for spændende organismer, der kan undersøges, vandpytter der kan tømmes og fyldes og som ting kan flyde på eller synke i på og store bakker som børn og bolde kan trille og kravle på og som mudder kan flyde ned ad.

Hele tiden er det den voksne omkring børnene, der viser og underviser, følges med børnene eller understøtter børnenes egne aktiviteter med ny viden eller nye værktøjer til undersøgelse af verden omkring dem. Engagerede voksne der inspirerer børn til at undersøge og stiller de åbne spørgsmål, frem for at give hurtige svar.

Lokalområdets natur understøtter udeliv og mulighed for sansning, fordybelse og plads til de vilde og voldsomme lege, og den tilbyder mulighed for det eventyrlige, fantasien og en anden kreativitet end den, der udspiller sig på værkstedet i institutionen. Det giver mulighed for at inddrage naturen i legen, når træstammen bliver en drage og trolde har lavet gnavemærker i stammerne.

Længere væk ligger skoven, grusgraven, stranden i Hundested og parken ved Frederiksborg Slot. Steder og natur der kan tilbyde andre muligheder.

Det er den voksne, der introducerer livet gang, spiring, opblomstring og død, eksakt viden om planter, dyr og naturfænomener. Små som store, lokale og fjerne og giver mulighed for sanselige oplevelser, med bølger og strøm, vind og vejr og nye materialer.

Det er den voksne, der indbyder til og fanger børnenes begyndende interesse for tal og former, men også begreber som: over, under, bag, foran m.fl. som både er sproglige og konkrete.

I anden halvdel af 2020 blev Sommerengen udvalgt som deltager i et pilotprojekt omkring affaldssortering. Det faldt fint sammen med et planlagt Projekt om skrald, bæredygtighed, forrådnelsesprocesser, noget forsvinder ikke og hvad så?, hvor vi skulle lære, sanse og få viden om naturens ressourcer og brugen af dem. Affaldssorteringen er nu integreret på alle stuer og er en del af hverdagens snakke og gøremål.

Kultur, æstetik og fællesskab.

”Kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, ligesom det er kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivet. Gennem læringsmiljøer med fokus på kultur kan børn møde nye sider af sig selv, få mulighed for at udtrykke sig på mange forskellige måder og forstå deres omverden.”

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.

2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mange forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere, som stimulerer børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, og at børnene får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.

Begrebet 'Kultur' kan have dobbelt betydning. Det kan både hentyde til det kunstneriske og skabende, der sætter børns sanser og følelser i gang, men det kan også hentyde til de (kulturelle) værdier, børn tilegner sig i hverdagen eller har fra deres hjem.

Det er vigtigt at børn oplever at have mulighed for at skabe indhold, mening og indflydelse i hverdagen. Den måde de forvalter deres egen hverdag på skal mødes med respekt og nysgerrighed. Samtidig skal læringsmiljøet være båret af fællesskab og ligeværd, der sikrer alle deltagelsesmuligheder og en vished om at være værdifuld. Derfor skal alle, også børn i udsatte positioner, have plads og mulighed for at udfolde sig. Dette rummer også en mulighed for at få indsigt i egne og andres (kulturelle) baggrund og tradition sådan, at det er det hele barn, der bliver 'præsenteret' i institutionen. Med alderen oplever vi at det har betydning for det enkelte barn, hvis det kommer fra en anden kultur, at der er mulighed for at udtrykke det og blive forstået og accepteret. Dette betydningsfulde skal vi hele tiden have øje for og inddrage i hverdagen.

Vi forsøger at skabe læringsmiljøer, der fordrer glæde ved æstetiske oplevelser samt begejstring ved skabende praksis. Vi er aktive i at formidle kultur og støtter alle børn uanset deres personlige forudsætninger og erfaringer med kultur.

Børns kulturelle udtryk begynder altid med kulturelle indtryk, der handler om følelser og stemninger, der ofte har en kropslig dimension. Det kan være den spænding eller stemthed, der opstår ved højtlesning, eller den melankoli, der opstår ved bestemte farver i et maleri eller et stykke musik.

Vi bruger til en vis grad de kulturelle tilbud, der findes i Hillerød, så som Mutter Grib, Klaverfabrikken, biblioteket og teatre som steder at hente kulturel inspiration fra. Derefter følger vi børnenes spor og initiativ og understøtter børnenes skabende og eksperimenterende kraft i et læringsmiljø, der er kendetegnet ved nærvær, lyst, glæde og god tid til fordybelse. Produktet er ikke irrelevant og bærer en vis betydning for nye måder for barnet at udtrykke sig selv på.

Vi afsøger løbende muligheden for nye oplevelser.

Grundlaget for den styrkede pædagogiske læreplan i Sommerengen.

- *“Den styrkede pædagogiske læreplan – rammer og indhold”, Børne- og Socialministeriet, 2018*
- *“Den overordnede pædagogiske handleplan i Hillerød Kommune”, Hillerød Kommune, 2019 og 2020” (herunder det politiske udvalgs målsætninger)*
- *“Fælles Børn - Fælles ansvar”, Hillerød Kommune, 2019*
- *Dagtilbuddets praksis - og begrundelser.*

